

**ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОТЧЕТНОСТТА НА
ФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В КРИЗИСНИТЕ
УСЛОВИЯ**

гл.ас. д-р Николай Пенев
Стопански факултет,
Тракийски университет – Стара Загора

Неразумната финансова дисциплина на водещите в световен мащаб централни и търговски банки, използването на най-новите и „модерни“ финансови

**CHALLENGES OF ACCOUNTABILITY
FINANCIAL FIRMS IN TURBULENT TIMES**

Ass. Prof. Nikolay Penev, Ph. D.
of Economics Faculty,
Trakia University - Stara Zagora

Unreasonable financial discipline of the world's leading central and commercial banks, the use of the newest and most "modern"

инструменти на финансовите пазари, реструктурирането на световната икономика и налагане на „консуматорско общество“, ни направи свидетели на най-дълбоката икономическа криза до сега и първата световна депресия за XXI век.

Предизвикателства пред отчетността на финансовите предприятия в съвременните кризисни условия са свързани с:

Първо: Измерения на кредитната политика на банките. Кредитната политика дефинира целите, задачите и приоритетите на кредитната дейност на банката, определя средствата и методите за тяхната реализация, формулира принципите и реда за организация на кредитния процес. „Той включва управлението на кредитния риск, установяването на кредитните лимити и правомощия, ценообразуването и оценката на банковите кредити, наблюдението и анализа на кредитния портфейл, процедурите по събирането на кредитите.“ [Минчев, 1998, 148] Ефективността на кредитната политика е функция от следните характеристики:

- подходящ формат за разработване на кредитна политика са директивите с кратки формулировки, но не и под формата на оперативни инструкции;

- тя трябва да дефинира ясно и еднозначно целите и задачите на кредитирането и да формулира правилата за реализация им.

- кредитната политика да е основа за разработване на документално оформено методическо обезпечение – набор от стандарти и инструкции.

Постигането на необходимия синхрон между различните нива на отговорност и компетентност изисква от кредитната политика на банката да дефинира принципите за контрол върху качеството на управлението на кредитната дейност. Това логически обосновава конституирането на основните субекти, упражняващи ефективен кредитен контрол – службите за вътрешен и външен банков одит. Качеството на кредитния контрол несъмнено е сред най-важните обекти на кредитната политика. Детайлизацията на този процес позволява установяване на конкретни контролни процедури, които ще бъдат адаптирани в рамките на хоризонталните и вертикалните йерархични структури в банката. Такива процедури могат да регламентират например контрола върху коректното прилагане на кредитните стандарти, съблюдаването на делегираните компетенции на кредитните специалисти, оценката на качеството на кредитния портфейл, проблемните кредити и пр. Разработването на кредитна политика, според Ф. Джонсън и Р. Джонсън, преследва две основни цели:

- “Да се осигури съответствие с поставените от банката цели по отношение кредитния портфейл.

financial instruments in the financial markets, the restructuring of the global economy and the imposition of "consumer society", we will see the deepest economic crisis in now the first global depression of the XXI century.

Challenges to accountability of financial firms in the current crisis conditions are related to:

First: Dimensions of bank lending policies. Credit policy defines the goals, objectives and priorities of the Bank's lending, determine the means and methods for their implementation, formulate the principles and procedures for the organization of the credit process. „It includes the management of credit risk, establishing credit limits and powers, pricing and valuation of bank loans, the observation and analysis of the loan portfolio, the procedures for collection of credits.“ [Minchev, 1998, 148] Effectiveness of credit policy is a function of the following characteristics:

- An appropriate format to develop a credit policy directives are in short terms, but not in the form of operating instructions;

- It needs to define clear and unambiguous aims and objectives of credit and to formulate rules to implement them.

- Credit policy is the basis for the development of documentary formed methodological collateral - a set of standards and guidelines.

Achieve the necessary synchronization between different levels of responsibility and competence required by credit policy of the Bank to defines the principles of quality control management of lending. This logic justifies the constitution of the main entities exercising effective credit control - the internal and external bank audit. Quality of credit control is certainly among the most important objects of the credit policy. The detail of this process allows identification of specific control procedures that will be adapted in the horizontal and vertical hierarchies in the bank. Such procedures may provide, for example, control of the correct application of credit standards compliance with the delegated powers of credit specialists assess the quality of the loan portfolio, problem loans, etc. The development of credit policy, according to F. Johnson and R. Johnson, a twofold main objectives:

- "To ensure compliance with the

- Да се осигури на персонала, пряко ангажиран в тази дейност, нормативна рамка за действие". [Джонсън и др., 1996, 123]

Двамата автори обособяват елементите на кредитната политика на две нива – основни и допълнителни. Основните елементи на кредитната политика са синтезирани в шест раздела: "Формулиране на основните цели и задачи"; "Организация на основните кредитни функции"; "Кредитни стандарти"; "Управление на проблемните кредити"; "Преглед на кредитите и класифициране"; "Приложение". Допълнителните елементи на кредитната политика са "Законова и нормативна уредба", "Делегиране на правомощия", "Видове кредити", "Ценообразуване", "Пазарна зона", "Процедури по предоставяне на кредити".

От гледна точка на визията за кредитната политика като ръководство с най-общи директиви и кратки формулировки е недостатъчно обосновано присъствието на кредитните стандарти в основните елементи, а на процедурите по предоставяне на заеми - в допълнителните елементи на кредитната политика. Необходимо е изтъкнем, че "кредитирането е една от основните функции на банките, свързана с предоставянето на акумулираните при банкови операции и собствените банкови парични ресурси на клиентите под формата на заем". [Баташки и др., 2007, 167]

По отношение съдържанието и обхвата на банковата кредитна политика могат да се систематизират следните структурни раздели: [Морсман, 2005]

- "Въведение", в което се обосновава необходимостта от разработването на официален документ за кредитната политика и се фиксират основните му функции и задачи.

- "Цели на кредитната политика", които се определят в зависимост от специфичните особености на кредитната дейност - продуктова ориентация на банката, нейната ресурсна обезпеченост, специфика на пазарите, клиентите, конкурентите.

- "Съответствие със законодателството", т.е. декларира се намерението на банката за пълно и безусловно съответствие на нейната кредитна дейност със законите и нормативните изисквания на оторизираните национални или международни надзорни органи.

- "Администриране на кредитната политика" - в този раздел се уточняват всички въпроси, свързани с необходимостта, периодичността и начините за внасяне на корекции в кредитната политика.

- "Система за делегиране на пълномощия" - фиксират се компетенциите на отделни кредитни органи или длъжности в банковата йерархия относно вземане на решения за предоставянето на заеми.

- "Общи критерии за предоставяне на банкови

objectives set by the bank on the loan portfolio.

- Ensure that personnel directly involved in this work, a framework for action." [Johnson and other, 1996, 123]

Both authors separated elements of credit policy on two levels - basic and additional. Basic elements of credit policy are synthesized into six sections: "Formulation of the main goals and objectives", "Organization of the major credit functions", "Credit standards", "management of problem loans", "Review of loans and classification", "Application". Additional elements of credit policy are "Legal and Regulatory", "Delegation of powers", "Types of Loans", "Pricing", "Market Area", "Procedures for granting loans".

In terms of the vision of credit policy as a guide to the most common directives and concise wording is poorly justified the presence of credit standards in the basic elements and procedures of lending - in the elements of the credit policy. It is pointed out that "lending is one of the main functions of banks relating to the provision of accumulated banking and bank's own resources to customers in the form of a loan." [Batashki and other, 2007, 167]

Regarding the content and scope of the bank credit policy can be classified following structural components: [Morisman, 2005]

- "Introduction", which justifies the need of development of formal credit policy and fixed its main functions and tasks.

- "Objectives of credit policy" to be determined depending on the specifics of lending - product orientation of the bank, its resource availability, specific markets, customers, competitors.

- „Compliance with the law", ie be declared the intention of the bank full and unconditional compliance of its lending activities with the laws and regulations of the authorized national or international supervisors.

- "Administering the credit policy" - This section identifies all the issues related to the need, frequency and methods of amendment of the credit policy.

- "A system for the delegation of authority" - fixed to the competence of the individual credit authority or positions in the banking hierarchy of decisions to grant loans.

- "General criteria for the granting of bank loans" - focuses on the conditions to be met by

заеми" - акцентира се върху задължителните условия, на които трябва да отговаря заемополучателя при разрешаване и предоставяне на банков заем.

- "Приемливи и неприемливи кредитни предложения" - очертава се кръга на предпочитаните за банката заеми и тези, които по една или друга причина са нежелателни. Към последните могат да бъдат отнесени, например заемите със спекулативни цели и тези, които по някои от своите параметри - цел, срок на погасяване, размер, обезпечение, лихвен процент и пр. не се вписват в очертаните от банката критерии за приемливост.

- "Система за кредитно администриране" - с цел кредитната политика да не се превърне в инструкция по процедурите се засягат въпросите, свързани с процеса на разрешаване, предоставяне, мониторинг, контрол и издължаване на кредити.

- "Други въпроси" - описват се възможни нестандартни кредитни операции, които изискват и нестандартни решения.

Успешното разработване и прилагане на кредитната политика в банките зависи в решаваща степен от качеството на човешкия ресурс, от уменията и способностите на ангажираните в тази дейност банкови сътрудници. Въз основа на своя опит, интуиция и чувство за правилен подбор те са призвани да определят приоритетните сектори за кредитиране, да очертаят контурите на целевия клиентски контингент и да предложат конкурентен продуктово асортимент.

Второ: *Кредитни стандарти и инструкции.*

Тяхното основно предназначение се изразява във формирането на принципи и правила за адекватно методологическо приложение на кредитната политика. Съгласно дефиницията на ЕЦБ кредитните стандарти са "вътрешни принципи или критерии, които рефлексират върху банковата кредитна политика. Те представляват писани или неписани правила или други практики, свързани с кредитната политика, които определят типовете заеми, които банката намира за желателни или нежелателни, приоритетни географски сегменти, приемливи и неприемливи обезпечения и пр." Банките, които традиционно са изградени върху функционален тип организационна структура, обикновено "враждат" кредитните стандарти в правилниците за дейността на обособените структурни подразделения (дивизии) в съответствие с делегираните им функции в рамките на кредитния процес. При прехода към друг тип организационна структура - ориентирана в по-голяма степен към клиентите или предлаганите банкови продукти и услуги е по-удачно кредитните стандарти да получат статут на отделен документ. Аргументацията на това решение прозира зад решенията на самите задачи,

the borrower in addressing and providing bank loan.

- "Acceptable and unacceptable credit proposals" - It outlines the range of preferred bank loans and those who, for one reason or another are undesirable. The latter can be attributed, for example loans for speculation and those of some of its parameters - objective, maturity, size, collateral, interest rate, etc. do not fit the criteria outlined by the bank for acceptance.

- "System credit administration" - credit policy to not become a manual on procedures to address the issues related to the authorization process, provisioning, monitoring, control and repayment of loans.

- "Other issues" - describe possible non-standard credit transactions that require creative solutions.

Successful development and implementation of credit policies in banks depends crucially on the quality of human resources, the skills and abilities of those involved in the banking business associates. Based on experience, intuition and sense of proper selection they are to define the priority sectors for lending to outline the contours of the target customer contingent and offer a competitive product range.

Second: *Credit standards and instructions.*

Their main purpose is expressed in the formation of principles and rules for adequate methodological application of credit policy. According to the definition of the ECB lending standards are "internal principles or criteria that affect bank lending policy. They are written or unwritten rules or practices relating to credit policy, certain types of loans that the Bank may deem desirable or undesirable priority geographical segments, acceptable and unacceptable collateral etc. "Banks have traditionally been built on the functional type of organizational structure, usually "embedded" credit standards in those for the separate structural units (divisions) in accordance with the delegated functions within the credit process." In the transition to another type of organizational structure - oriented more towards customers or banking products and services is more appropriate credit standards to be established as a separate document.

които се поставят пред кредитните стандарти, а именно да конкретизират необходимите дейности за реализацията на кредитната политика. "За стандартизиране на документооборота във всички банкови подразделения е целесъобразно кредитните стандарти да съдържат образци от формуляри, с които ежедневно боравят сътрудниците в кредитния отдел – кредитен договор, договор за залог, поръчителство, анкетни карти за кандидатстване за банков заем". [Петров, 2007]

Разработените стандарти в повечето случаи те засягат няколко основни области на банковата кредитна дейност:

- разработване на система за персонални и екипни компетенции в кредитната дейност;
- класифициране на видовете заеми, типовете кредитни продукти и услуги според рисковия им потенциал и от тази гледна точка дефиниране на тяхната степен на приемливост и съответствие със стратегическите цели, заложи в банковата кредитна политика;
- формиране на целеви сектори и клиентски сегменти за експанзия на кредитната дейност;
- определяне на правила за предоставяне на различни типове заеми.

Стандартите за кредитиране са документите, които "дешифрират" задачите на кредитната политика. Между понятията "кредитни стандарти" и "кредитни инструкции" следва да се прави разлика. Стандартите за кредитиране са по-детайлен документ от кредитната политика, но не така подробен и конкретен, както кредитните инструкции. Последните могат да се характеризират като поредица от последователни действия или стъпки, своеобразен алгоритъм за реализация на кредитните процедури. Кредитната процедура конкретизира отделно направление от фазите на кредитната дейност, а инструкцията се изразява в указания за извършване на определени практически дейности, без обаче да предоставя готова "рецепта" за начина, по който те трябва да се осъществяват. "След изпълнението на определена процедура, която може да се разглежда като технология по предоставяне на кредити различна за отделните банки се стига до сключване на договор между банката и кредитополучателя." [Баташки и др., 2007, 170]

Инструкцията за определена процедура се представя схематично като поредица от взаимнообвързани стъпки с указания за нивата на компетентност и отговорност във всяка фаза от кредитния процес. Именно маркирането на конкретни действия, свързани с упражняването на контрол върху предоставените заеми, за преглед на качеството и

Reasoning of this decision we can see behind the decisions of the tasks themselves are placed in front of lending standards, namely to specify the activities required for the implementation of the credit policy. "To standardize documentation in all banking operations appropriate credit standards contain examples of forms in daily handling staff in the credit department - loan agreement, pledge, surety, questionnaires to apply for a bank loan." [Petrov, 2007]

The standards developed in most cases they affect several key areas of banking credit activity:

- Develop a system for personal and team competencies in credit activities;
- classification of the types of loans , types of credit products and services according to their risk potential, and from this perspective, defining their degree of acceptance and compliance with the strategic objectives set out in the bank credit policy;
- Establishment of targeted sectors and customers for expansion of lending;
- defining the rules for the provision of various types of loans.

Lending standards are documents that "decipher" the tasks of the credit policy. Between the terms "credit standards" and "credit guidelines" should be distinguished. Lending standards are more detailed document of credit policy, but not as detailed and specific as credit instructions. The latter can be characterized as a series of successive actions or steps, sort algorithm for the implementation of credit procedures. Lending procedures specifying individual strand of the phases of lending and instruction consists of instructions for performing certain practical activities, without providing ready "recipe" for how they should be implemented. "After the execution of a procedure that can be seen as a technology for the provision of loans for different individual banks leads to a contract between the bank and the borrower." [Batashki and other, 2007, 170]

Instructions for a particular procedure outlines a series of interrelated steps with instructions on levels of competence and responsibility in every phase of the loan process. Namely the marking of specific actions related to the control of lending, quality review and current status of the loan portfolio, is

текущото състояние на кредитния портфейл, се счита за една от най-важните методологически функции на кредитните стандарти и инструкциите.

Препоръките към провежданата от банките в България кредитна политика могат да се формулират в следните насоки:

- Как да се постигне единство между методология и инструментариум?
- Какво би могло да се предприеме по отношение системното изучаване и следване на най-добрите практики в областта на кредитната политика и кредитното посредничество?

Кредитната политика, заедно със стандартите и инструкциите, осигуряват необходимата база и за процедурно регламентиране на риск-мениджмънта в кредитната дейност на банката. Очертава се не само очевидната връзка между кредитната политика, от една страна, и кредитните стандарти и инструкции, от друга, но и тяхната специфика по отношение на съдържание, градивни компоненти и концептуални характеристики. Ако целта на кредитната политика е изясняване на ключовите направления и основните ориентири на кредитната дейност, то главната задача на кредитните стандарти и инструкциите се свежда до по-детайлна процедурна операционализация, която би могла да служи като ръководство за действие на сътрудниците в кредитния отдел. Следователно взаимодействието между кредитната политика, стандартите и инструкциите може да се очертае в следните насоки:

- те служат като "гарант" за упражняване на цялостен и многостранен контрол върху кредитния процес в банката;
- те са полезен справочник с инструкции за сътрудниците в кредитния отдел по всички аспекти на кредитната дейност;
- те представляват ефективен инструмент за мениджърски контрол върху изпълнението на изискванията на кредитните инструкции.

Анализът на основните теоретични измерения на провежданата от банките кредитната политика показва, че тя е важен стратегически компонент на банковия мениджмънт и има решаващо значение за конкурентната позиция на банките. Дефинирането на целите, съдържателните акценти, ключовите компоненти и използвания инструментариум на кредитната политика имат най-съществен принос за успешната кредитна дейност на банките.

Промените в кредитната политика се свързват с:

- приключилата приватизация в сектора;
- инвазията на чуждестранен банков капитал;
- регистрираният сериозен ръст в кредитирането;
- изострянето на конкуренцията във всички

considered one of the most important methodological features of credit standards and guidelines.

Recommendations on the Bank's credit policy in Bulgaria could be along the following lines:

- How to achieve unity of methodology and tools?
- What could be undertaken to systematically study and follow the best practices in the credit policy and credit intermediation?

Credit policy, along with the standards and instructions provide the necessary basis for the procedural regulation of risk - management in the Bank's lending. Emerged not only obvious link between the credit policy on the one hand, and the credit standards and instructions, on the other, but their specificity in terms of content, building blocks and conceptual characteristics. If the purpose of the credit policy is to clarify the key trends and baselines of lending, the main task of credit standards and guidelines is to more detailed procedural operationalization, which could serve as a guide to action of employees in the credit department. Therefore, the interaction between credit policy, standards and guidelines may be outlined in the following areas:

- They serve as a "guarantor" to pursue a comprehensive and versatile control over the bank lending process;
- They are a useful guide with instructions for employees in the credit department in all aspects of lending;
- They are an efficient tool for managerial control over the enforcement of credit instructions.

Analysis of the main theoretical aspects of the Bank's credit policy indicates that it is an important strategic component of bank management and is crucial to the competitive position of banks. Definition of objectives, content highlights the key components and instruments used for the credit policy are the most significant contribution to the successful bank lending.

Changes in lending policies relate to:

- completed privatization of the sector;
- invasion of foreign bank capital;
- registered strong growth in lending;
- increased competition in all segments of

сегменти на кредитния пазар;

- пълноправното членство на страната в Европейския съюз.

Трето: *Планираното използване на набрания чрез емисията капитал.*

Увеличаването на капитала на банките е непосредствено обусловено от необходимостта да се отговори на изискванията, поставяни от съвременните обществено-икономически отношения и динамиката на пазара. "Банковите мениджъри, които са представители на собствениците на банката се стремят към такъв размер на банковия капитал, позволяващ максимизиране на печалбата от единица капитал." [Манчев и др., 1998, 135] Планира се набраните чрез емисията средства да бъдат използвани за нарастване на кредитния портфейл на банките, с акцент върху ипотечното и потребителското кредитиране.

Четвърто: *Рискове за клиентите, придобили акции на банките.* Съществува постоянен риск от понижение на цената на акциите и/или от липса на текущи доходи от тях, както и от невъзможност те да бъдат продадени в предпочитан момент и/или на желаната цена.

Доколкото последната е функция на търсенето и предлагането на пазара на ценни книжа, причините за нейното изменение са резултат от пазарната интерпретация на реалната дейност на банките и на очакванията за тяхното развитие. Този риск е свързан както с проявата на фактори, общи за цялата икономика и целия пазар на ценни книжа, така и с фактори, които определят състоянието и развитието на дружеството.

Изхождайки от макроикономическите условия, в които се развива българската икономика, влиянието на международните пазари и спецификата на отрасъла, в разработените програми на банките се отделя особено внимание на видовете рискове, съпътстващи развитието на институцията и нейната стабилност, като основната цел е тяхното минимизиране, чрез поддържане на оптимална ликвидност и висока степен на адекватност на капитала, при стремеж за осигуряване на максимална възвръщаемост на активите. Рисковете, на които са изложени инвеститорите и банката могат да бъдат разглеждани в три аспекта като: *общи, систематични и специфични, свързани с дейността на емитента рискове.*

- *Общи рискове* – риск от войни, социални катаклизми, природни бедствия или екологични катастрофи и други форсмажорни обстоятелства; в голямата си част тези рискове са предвидими, но не могат да бъдат елиминирани.

- *Систематични рискове* – те се отнасят за всички сектори на икономиката. По дефиниция отразяват

the credit market;

- full membership in the European Union.

Third: *The planned use of funds raised through the issue.*

Increase banks' capital is directly conditioned by the need to meet the requirements posed by contemporary socio-political conditions and market dynamics. "Bank managers, who are representatives of the bank owners aspire to such a level of bank capital, allowing maximization of profit per unit of capital." [Manchev and others, 1998, 135] Planned by the issue raised funds to be used for the growth of the loan portfolio of banks with a focus on mortgage and consumer lending.

Fourth: *Risks for customers who have acquired shares of banks.* There is a permanent risk of lowering the price of the shares and / or non-operating income from them, and of being unable to sell them at a preferred time and / or a desired price.

Based on the macro-economic conditions in which to develop the Bulgarian economy, the impact of international markets and the specifics of the industry in the development programs of the bank pays particular attention to the types of risks that accompany the development of the institution and its stability as the main goal is to minimize them by maintain optimum liquidity and high capital adequacy in striving to provide maximum return on assets. Risks faced by investors and the bank can be viewed in three aspects such as: *general, systematic and specific related to the issuer risks.*

- *General risks* - the risk of war, social upheaval, natural disasters or environmental catastrophes and other extreme circumstances, for the most part, these risks are predictable, but can not be eliminated.

- *Systemic risks* - they apply to all sectors of the economy. By definition, reflect the uncertainty in the markets as a whole, but also affect businesses in varying degrees, depending on the portfolio assets and its management. In order to minimize systemic risks, banks provide continuous monitoring of liquidity as it is based on the requirements of the Bank for the management and supervision of liquidity of banks and international standards in this area. Systematic risks, in turn, include:

несигурността на пазарите като цяло, но засягат стопанските субекти в различна степен, в зависимост от портфейла активи и неговото управление. С оглед минимизирането на системните рискове, банките осигуряват непрекъснат контрол върху ликвидността като се базира както на изискванията на БНБ за управлението и надзора върху ликвидността на банките, така и на международните стандарти в тази област. Систематичните рискове от своя страна включват:

- Политически риск. Отражава вероятността провежданата икономическа политика да доведе до влошаване на инвестиционния климат. Членството на страната в ЕС и НАТО неминуемо води до законодателни промени в посока на хармонизиране със законодателството на ЕС. Системата на валутен борд ще се запази до непредвидени нужди, като информацията се набавя чрез анализ на касовата наличност и на качествените активи, за които има осигурен пазар. Банките се концентрира върху оптимизиране на кредитния портфейл, определяне на плаваща цена при отпускане на кредити и поддържане на определен размер на ликвидни активи. Размерът на ликвидните активи се съобразява със стабилността на депозитната структура и по-бързото развитие на инвестиционния портфейл. Последното засяга не само поддържането на оптимална ликвидност, но и в най-голяма степен отговаря на специализацията на банките и на стратегията, избрани от техните ръководства.

- Инфлационен риск. Рискът от увеличение на инфлацията е свързан с намаляването на реалната покупателна способност и евентуалната обезценка на активите, деноминирани в левове.

- Валутен риск - изразява се във вероятността от негативни влияния върху инвестициите в национална валута, вследствие на промените във валутния курс. Системата на валутен борд е едновременно политически и икономически стабилизатор в икономиката. Фиксирания курс на лева към еврото приближава параметрите на валутния риск до стойности, близки до тези от страните на ЕС. Неговото управление намира конкретен израз и приложение при реализирането на всички валутни операции на банките. Определящите рискови фактори в тази група, свързани с дейността на банките, са степента на развитие и структура на импортно-експортната дейност на страната като цяло и в частност – на клиентите на банката, както и на валутната компонента в баланса на банката и счетоводната капитализация или декапитализация на откритата валутна позиция в зависимост от флуктуациите на валутния курс.

• *Специфични рискове* – те формират следните подгрупи:

- Political risk. Reflects the probability that economic policy can lead to a deterioration of the investment climate. Membership in EU and NATO will inevitably lead to legislative changes in the direction of harmonization with EU legislation.

The currency board system will continue to unforeseen needs such information is obtained through analysis of cash and quality assets that have assured market. Banks focus on optimizing the portfolio, determining the floating price in lending and maintain a certain amount of liquid assets. The amount of liquid assets to comply with the stability of the deposit structure and rapid growth of the investment portfolio. The latter affects not only the maintenance of optimal liquidity, but the most responsive to the specialization of banks and the strategy chosen by their leadership.

- Inflation risk. The risk of an increase in inflation is associated with a reduction in real purchasing power and the possible impairment of assets denominated.

- Currency risk - is expressed in the likelihood of negative impacts on investment in national currency due to exchange rate changes. The currency board system is both political and economic stabilization in the economy. Fixed exchange rate of the lev to the euro approaching parameters of currency risk to values close to those of the EU countries. His government finds concrete expression in the implementation and administration of all foreign exchange transactions of banks. Defining risk factors in this group related to the operations of the banks, the degree of development and the structure of import - export activities of the country in general and in particular - the customers of the bank and the currency component of the balance sheet of the bank and accounting capitalization or deleveraging of the open currency position, depending on fluctuations in the exchange rate.

· Specific risks - they form the following subgroups:

- Liquidity risk. As a principal staging its management is based on the management of assets and liabilities. Management of assets and liabilities is the search and finding the optimal proportions between the size of the deposits, other borrowed funds and equity of the bank, in order to achieve a level of stability

- Ликвиден риск. Като принципна постановка неговото управление се базира на управлението на активите и пасивите. Управлението на активите и пасивите се изразява в търсенето и намирането на оптимални пропорции между размера на депозитите, на другите заемни средства и собствения капитал на банката, с оглед достигане на такова ниво на стабилност на паричните ѝ фондове, позволяващо ѝ да извършва високодоходни вложения, т.е. да се осигури максимална доходност при минимален риск и оптимална ликвидност. Последната е "важен инструмент на банковото управление, тъй като дава възможност както за оценка на продуктивността на използването на активите, така и за платежоспособността и акуратността при взаимоотношенията с клиенти." [Стоичкова, 2004, 224]

- Лихвеният риск определя възможността за понасяне на загуба при рязка промяна на лихвените проценти. Флукуацията на лихвените равнища променя пазарната стойност на активите и пасивите на банките като това въздействие не е еднозначно. Правило в банковата практика е, че активите, поради по-дългите си падежни срокове и по-слабо изразената си еластичност и чувствителност, изменят стойността си в по-голяма степен от пасивите. Затова при повишаване на лихвените проценти, активите се обезценяват в по-голяма степен от пасивите, което е и предпоставка за намаляване (или дори стопяване) на нетния лихвен доход за финансовата институция. Възможно е, също така, да бъдат реализирани загуби или печалби и от внезапното рязко падане на лихвените проценти. Ето защо "финансово-кредитните институции предлагат на клиентите си сложно олихвяване не на годишна база, а на по-чести периоди." [Пасев, 1994, 24] С цел минимизиране въздействието на риска, породен от промяната в лихвените проценти, които са външни и неконтролирани от банките, в стратегиите си те се е насочили към реализирането на активни операции, при които лихвеният риск е незначителен. Банките се стремят да избегнат лихвения риск и да оптимизират равнището на нетния лихвен марж чрез използване на плаващ лихвен процент, лихвени суапи и лихвени фючърси.

- Кредитният риск е вероятността банките да понесат загуби от невъзможността техните клиент-кредитополучатели да погасяват редовно, в предварително договорени срокове и размери, задълженията си към кредитиращата институция. "Това е рискът, че заемодателят /длъжникът/ няма да бъде в състояние да извърши навреме или изобщо плащанията на лихви и главници." [Младенов, 2005, 111] Следователно той може да бъде:

a/ Риск от общ характер - върху него оказват влияние следните фактори: влошаване на икономичес-

of its cash funds, allowing it to carry out high-yield investments, i.e. to ensure maximum yield with minimum risk and optimum liquidity. The latter is "an important tool in bank management, as it allows for an assessment of the productivity of the use of assets and the solvency and accuracy when dealing with clients." [Stoichkova, 2004, 224]

- Interest rate risk determines the possibility of incurring loss with a sudden change in interest rates. Fluctuation in interest rates changing market value of the assets and liabilities of the banks as the impact is not straightforward. Rule in banking practice, the assets because of their long maturities and less pronounced elasticity and sensitivity, change its value to a greater degree of liability. Therefore, higher interest rates, assets are impaired to a greater extent than liabilities, which is a prerequisite for reducing (or even melting) of net interest income for the financial institution. It is possible also to realized losses or gains from a sudden sharp fall in interest rates. Therefore "financial credit institutions offer their customers not complicated compounding annually, and more frequent periods." [Pasev, 1994, 24] To minimize the impact of risks arising from changes in interest rates, which are controlled by external and bank strategies, they had focused on the realization of active operations in which interest rate risk is negligible. Banks seek to avoid interest rate risk and to optimize the level of net interest margin through the use of floating rate interest rate swaps and interest rate futures.

- Credit risk is the likelihood that banks incur losses on their customers, the inability of borrowers to repay at regular pre-agreed time and amounts, obligations to the lending institution. "This is the risk that the lender /debtor/ will not be able to perform on time or at all payments of interest and principal." [Mladenov, 2005,111] Therefore, it can be:

a/ risk of a general nature - influenced by the following factors: deterioration in the economic and/or political environment (eg the level of the base rate and related market interest rates, the rate of inflation, etc.); development of structural reform and dictated it in the macro - and microeconomic environment and others.

b/ Corporate risk related directly to changes in the individual terms of management and

ката и/или политическата среда в страната (например равнището на ОЛП и свързаните с него пазарни лихвени проценти, степента на инфлацията и др.); развитието на структурната реформа и продиктуваните от нея в макро- и микроикономическата среда и др.

б/ Корпоративен риск, свързан пряко с изменение в индивидуалните условия на управление и производство, засягащи отделния кредитополучател, или цял отрасъл на икономиката, в т.ч. спад в цените на продукцията, намаляване на потреблението на дадени стоки и услуги, дефицит на суровини и др. Причините за неговото възникване са обективни, т.е. не зависят от волята и желанието на кредитоискателите. Необходимо е да изтъкнем, че "корпоративното управление в банковата система се определя от фазата на жизнения цикъл на националната икономика". Чрез държавното участие се цели ограничаване концентрацията на собственост в банките поради значимостта на финансовия сектор.

в/ Риск, породен от недостатъчност в обезпечението или рязка промяна в неговата цена. Оценката на кредитния риск, методите за неговото измерване и управление са залегнали в стратегията на банката и са свързани, както със стриктното прилагане общите и специфични изисквания на Закона за банките и Наредбите на БНБ по неговото прилагане, касаещи тази област, така и със спецификата на дейността на емитента като търговска банка. Кредитният портфейл се диференцира, както по отношение на отрасловата принадлежност и кредитополучателите, така и по срочност на отпуснатите и предстоящи за разрешаване кредити. В същото време кредитирането в чуждестранна валута е насочено единствено към фирми с доказани източници на доход, деноминиран във валута, което цели ограничаване не само на кредитния, но и на валутния и ликвидния риск от операциите.

Поддържането на качествен кредитен портфейл е основа на стратегията за управление на кредитния риск. Отделя се внимание на гъвкавостта при формирането на кредитния портфейл и оттам ограничаване на кредитния риск и осигуряване на оптимална ликвидност и сигурност на инвестициите, ангажираността им в конкретен вид кредити и тяхната пазарна, отраслова и клиентска структура. Това предполага конкретни схеми за оптимизиране на структурирането на кредитните ангажименти на банката във времето като целта е поддържане ефективно управление на матурирещата структура на основата на ресурсната ѝ обвързаност.

г) Капиталовият риск отразява степента на финансовата задлъжнялост на банките, тъй като капиталът изпълнява, така наречената, защитна функция. "Той е основата за защита на кредиторите при евентуални загуби на банките. Капиталовият риск от

production , affecting the individual borrower or a whole sector of the economy , incl decline in prices of production , reducing the consumption of certain goods and services deficit of raw materials and others. Its causes are objective, ie do not depend on the will and desire of borrowers. It is necessary to point out that "corporate governance in the banking system is determined by the phase of the life cycle of the national economy." Through public participation aims to limit the concentration of ownership in the banks because of the importance of the financial sector.

с/ risks caused by failure in the security or abrupt change in its price. Credit risk assessment, methods of measurement and management are set out in the strategy of the bank and are connected as strict application general and specific requirements of the Banking Act and the Regulations of the Bank for its implementation with respect to this area and the specifics of the issuer as a commercial bank. The loan portfolio is differentiated both in terms of sectoral identity and borrowers and in term of loan and to resolve outstanding loans. At the same time, foreign currency lending is directed only to companies with proven sources of income denominated in foreign currency, which aims to reduce not only credit but also the exchange and liquidity risk of the operations.

Maintaining a quality loan portfolio is based on the strategy for managing credit risk. Attention is drawn to the flexibility in the formation of the loan portfolio and hence limiting credit risk and ensure optimal liquidity and investment security, commitment to a particular type of loans and their market, industry and customer structure. This implies specific schemes to optimize the design of credit commitments of the bank in time the goal is to maintain effective management of the maturity structure based on its resource commitment.

д/ Capital risk reflects the degree of financial leverage of banks as capital carry so -called protective function . "It is the basis for the protection of creditors in potential losses to banks.Risk capital in turn is directly dependent on credit, interest rate and liquidity risk. Significant influence on it has credit risk and therefore its minimization is crucial for the

своя страна е в пряка зависимост от кредитния, лихвения и ликвидния риск. Значително влияние върху него оказва кредитният риск и затова неговото минимизиране е от особено значение за качеството на активите на банката.

Пето: *Оптимизиране структурата, качеството и възвръщаемостта на активите.*

В своите решения ръководството на банките обръща изключително внимание на:

a/ Усъвършенстване на кредитната дейност на банката и на подобряване качеството на кредитния портфейл чрез прилагане на съвкупност от мерки: изолиране на нередовните длъжници от кредитния процес и пристъпване към принудително събиране на вземанията; въвеждане на допълнителни изисквания при отпускането на нови кредити, включително въвеждане на нормативи за съотношението новоотпуснати/погасени, достигащо до 50% от всички привлечени средства на банката; оптимизиране отпускането на нови валутни кредити.

b/ Преструктуриране на финансовите дълготрайни активи и продажба на неперспективни капиталови инвестиции в съучастия, дялове, акции и облигации във финансови и нефинансови дружества.

в/ Оптимизиране на разходите за нефинансови инвестиции в рамките на утвърдената Програма за развитие.

Оптимизиране на структурата на привлечените средства, което е в непосредствена връзка с осигуряване ликвидността и възможностите за намаляване на финансовите разходи чрез поддържане на умерени и адекватни лихвени равнища.

Основните инструменти, които се използват в това направление са: управление на ликвидността и намаляване на риска чрез инвестиране на свободните парични средства във високоликвидни и доходноосни активи; трансформация на вземания в предоставени депозити на междубанковия паричен пазар, при условия за първокласност и висока ликвидност, на търговските банки и финансови институции; създаване организация за въвеждане на лихвен суап за хеджиране на лихвения риск.

Шесто: *Целево прегрупиране на ресурсите.*

При целевото прегрупиране на ресурсите банките се ръководят:

- ◆ от изискването за постигане на нормативите по Наредбите на БНБ;
- ◆ от създаване на възможност за допълнително разширяване и подобряване капиталовите позиции чрез използване и на дълговохибридните инструменти;
- ◆ от необходимостта да се планират изпреварващи съотношенията и параметрите на

quality of its assets.

Fifth: *Optimizing the structure, quality and return on assets.*

In their decisions, the Bank's management pays great attention to:

a/ improvement of the Bank's lending and improve the quality of the loan portfolio by implementing a set of measures: isolation of irregular debtors of the credit process and proceeding to enforce collection of the receivables, the introduction of additional requirements for the granting of new loans, including the introduction of standards for newly ratio/repaid up to 50% of total borrowings of the bank optimize the allocation of new foreign loans.

b/ Restructuring of financial fixed assets and the sale of equity investments in non-perspective participations, shares, stocks and bonds in financial and nonfinancial companies.

c/ cost optimization for non-financial investments within the approved development program.

Optimize the structure of borrowed funds, which is in close connection with the liquidity and ability to reduce financing costs by maintaining adequate and moderate interest rates.

The main tools used in this field are: management of liquidity and reduce risk by investing excess cash in highly liquid and profitable assets; transformation of receivables deposits in the interbank money market, conditions parvoklasnost and high liquidity of commercial banks and financial institutions, create organization to implement an interest rate swap to hedge the interest rate risk.

Sixth: *Target realignment of resources.*

When the target realignment of resources are managed banks:

- the requirement to achieve the standards in regulations of the NationalBank;
- to create opportunities for further expansion and improve capital positions through the use of debt and hybrid instruments;
- the need to plan proactive ratios and parameters of the exchange rate, interest rate and total liquidity risk;
- the status of the borrowed funds , the dynamic changes in their structure, trends, term and price;
- the status and dynamics of investment

валутния, лихвения и общия ликвиден риск;

- ◆ от състоянието на привлечените средства, динамичните изменения в тяхната структура, тенденции на развитие, срочност и цена;

- ◆ от състоянието и динамиката на инвестициите, тенденции на развитие, срочност и цена;

- ◆ от вземането на решения за най-ефективно управление на ресурсите;

Седмо: МСФО - те представляват съчетание на теория и практика по отношение на системата на счетоводство. "До известна степен тази теория и практика надхвърля счетоводната система на предприятието и се прилага като основа на цялостната икономическа и финансова дейност на бизнеса." [Дурин, 2005]

Счетоводните стандарти са определени като модели, които представят по определен начин третираните в тях обекти. Международните стандарти за финансово отчитане включват: 7 Международни стандарти за финансово отчитане (МСФО); 30 Международни счетоводни стандарти (МСС) и 16 Разяснения на Комитета за разяснения по МСФО.

Всеки МСФО – включително и Общите положения за изготвянето и представянето на финансовите отчети, представлява съвкупност от теория и изисквания за прилагане в счетоводната и бизнеспрактика. На тази основа да се предложат на практиката възможни варианти за организация и отчитане на обекти или процеси, които са обект на съответния стандарт.

Съдържанието на МСФО ни дава основание да кажем, че те са предназначени за отчитане на отделни обекти; процеси; дейности, както и за представяне на елементите на финансовите отчети.

Реформата на банковата система трябва да доведе до оздравяването и рекапитализацията на банковия сектор, решавайки проблемите с големия процент лоши кредити в портфейлите на търговските банки. Банковата реформа би следвало да съдейства за подобряване на управлението на търговските банки, особено в сферите на управлението на кредитния риск, ликвидността, рентабилността и повишаване на качеството на банковите услуги. Тук най-същественният момент е управлението на кредитния риск, тъй като досега банките като цяло го управляват на принципа на махалото - кредитна експанзия, при която системата натрупва огромна сума лоши кредити, последвана от кредитна контракция, при която банките изобщо се въздържат от отпускане на кредити, дори при потенциално интересни проекти. Особено важно е реформата да създаде условия за предпазване на банките от прекалена обвързаност с кредитополучателите, която е основният стимул за

trends, term and price;

- of making decisions about the most effective management of resources;

Seventh: IFRS - they are a combination of theory and practice in the system of accounting. "To some extent this theory and beyond the accounting system of the company and is used as the basis of the overall economic and financial activities of the business." [Durin, 2005]

Standards are defined as models that represent the way they treated them in objects. International financial reporting standards include: 7 International Financial Reporting Standards (IFRS), 30 International Accounting Standards (IAS) and 16 Interpretations Committee of the IASB IFRS.

Each IFRS - including the Framework for the preparation and presentation of financial statements is a combination of theory and application requirements in accounting and business practices. On this basis, to offer practical options for organization and reporting of objects or processes that are subject to this standard.

The contents of IFRS allows us to say that they are designed to take account of individual objects; processes activities and presenting the elements of financial statements.

Reform of the banking system should lead to the reorganization and recapitalization of the banking sector to solve problems with a large percentage bad loans in the portfolios of commercialbanks. Banking reform should contribute to improving the management of commercial banks , especially in the areas of credit risk management , liquidity , profitability and quality of banking services. Here the most important point is the management of credit risk , as far as the banks generally manage it the principle of the pendulum - credit expansion , where the system builds up a huge amount of bad loans , followed by a contraction in which banks generally refrain from granting loans, even under potentially interesting projects. Especially important is the reform to create conditions to prevent banks from excessive involvement with borrowers, which is the main impetus for the strong deterioration of the credit portfolio of banks.

силното влошаване на качеството на кредитния портфейл на банките.

Литература:

1. Баташки, Г., В.Меразчиев, Д. Ималова. (2007) Банково счетоводство, Свищов, изд."Ценов".
2. Джонсън, Фр., Р. Джонсън. Банков мениджмънт. (1996) Варна, PRINCEPS.
3. Дурин, Ст. (2005) сп ."Счетоводител", бр. 37, 2-8 октомври.
4. Манчев, Цв., Ив. Искров, и др. (1998) Пари, банки и паричната политика. С.
5. Младенов, М. (2005) Пари банки кредит. С., Princeps.
6. Морсман, Эдгар М. (2005) Управление кредитным портфелем. Commercial Loan Portfolio Management, М., Альпина Бизнес Букс.
7. Пасев, В. (1994) Лихвеният процент – основна категори на финансовия пазар. С.
8. Петров, Д., (2007) Банкова кредитна политика: формиране и развитие. Финанси.
9. Стоичкова, Ог. (2004) Банки и банкови системи. Благоевград, БОН.

REFERENCES:

1. Batashki, G., V.Merazchiev, D. Imalova. (2007) Banking Accounting. Svishov, ed. "Price".
2. Johnson, Fr., R. Johnson. (1996) Bank Management. Varna, PRINCEPS.
3. Durin, S. (0225) Magazine "Accountant", issue 37, 2-8 October 2005.
4. Mantchev, Ts., I. Spark, Al. Mihaylov. (1998) Money, banking and monetary policy. Sofia.
5. Mladenov, M. (2005) Money bank credit. Sofia, Princeps.
6. Morsman, Edgar M. (2005) Management kredit portfelem. Commercial Loan Portfolio Management, Moscow, Alypina Business Books.
7. Pasev, V. (1994) Interest rate - the main categories of the financial market. Sofia.
8. Petrov, D. (2007) Bank credit policy: formation and development. Finance.
9. Stoichkova Bashan. (2004) Banks and banking systems. Blagoevgrad, BONN.

ОСИГУРЕНОСТ НА РАСТЕНИЕВЪДСТВОТО В БЪЛГАРИЯ СЪС ЗЕМЕДЕЛСКА ТЕХНИКА И ПРОИЗВОДСТВЕНИ УСЛУГИ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ

Докторант Петър Джандармов

Институт по аграрна икономика, гр. София

Отчитайки голямото значение на механизацията за подобряване ефективността и конкурентоспособността на производството, в условията на единния европейски пазар въпросът за техническа осигуреност на земеделието придобива изключителна важност. В тази връзка е важно да се анализира равнището на механизация на отрасъла и да се очертаят основните проблеми и насоки на техническото осигуряване на земеделското производство в страната.

В тази връзка целта на изследването е въз основа на анализ да се направи оценка на равнището на осигуреност на растениевъдното производство със земеделска техника и производствени услуги, да се посочат проблемите и очертаят тенденциите на развитие.

■ Осигуреност със земеделска техника

На фиг. 1 е посочена динамиката в броя на

PROVISION OF PLANT IN BULGARIA WITH AGRICULTURAL EQUIPMENT AND PRODUCTION SERVICES – STATUS AND TRENDS

Petar Dzhandarmov, PhD

Institute of Agricultural Economics, Sofia

Recognizing the importance of mechanization to improve efficiency and competitiveness of production in the single European market, the issue of technical resources for agriculture becomes crucial. In this context it is important to analyze the level of mechanization of the industry and to outline the main issues and directions for technical support of agricultural production in the country.

In this context, the aim of the study is based on an analysis to assess the level of provision of crop production in agricultural engineering and manufacturing services to identify problems and highlight trends.

■ Assurance of agricultural machinery

On fig. 1 outlines the dynamics of the number